

Monitoring economische ontwikkeling melkveehouderij Kampereiland e.o. 2010

Definitief rapport 28 juni 2013

Dit rapport is opgesteld binnen het Kenniscentrum Agrofood en Ondernemen

en is een samenwerking tussen

CAH Vilentum Hogeschool (hoofduitvoerder)

in samenwerking met

Alfa Accountants Adviseurs

BakerTillyBerk Accountants en Belastingadviseurs

Countus Accountants en Adviseurs

en in afstemming met

Pachtersbond Kampereiland e.o.

Dit rapport vloeit voort als deelrapport vanuit de opdracht van Stadserven N.V.:

‘Monitoring effect beleid Stadserven op bedrijfsontwikkeling KE’

Colofon

Dit rapport is uitgebracht door Kenniscentrum Agrofood & Ondernemen
(onderdeel van CAH Vilentum Hogeschool)

in opdracht van Stadserven N.V.

Uitvoering: CAH Vilentum te Dronten,
projectleiding door R. Methorst
r.methorst@cahvilentum.nl

met medewerking van:

Alfa Accountants Adviseurs
BakerTillyBerk Accountants en Belastingadviseurs
Countus Accountants en Adviseurs

en afgestemd met Pachtbond Kampereiland e.o.

De gebruikte gegevens zijn met toestemming van de ondernemers
verzameld en verwerkt.

Juni 2013

Inhoud

1	Inleiding	3
2	Werkwijze en opzet van de analyse	4
2.1	Welke cijfers zijn verzameld	4
3	Werkwijze	5
3.1	Verzamelen gegevens en selectie van te gebruiken bedrijven	5
3.2	Referentie gegevens	5
3.3	Belangrijke opmerkingen voor het lezen en interpreteren van cijfers	6
3.3.1	Voldoende groepsgrootte nodig voor een gemiddelde	6
3.3.2	Over gemiddelde als meetpunt	6
3.3.3	Standaard afwijking	6
3.3.4	Scheefheid	6
3.4	Nadere toelichting gebruikte cijfers en methoden van berekening	7
3.5	Centraal kengetal: Vergoeding Arbeid en Eigen Vermogen	7
3.6	Omrekenen per gewerkt uur	8
4	Ontwikkeling melkveehouderij Kampereiland 1985-2012	9
4.1	Geen ‘harde’ statistische cijfers ontwikkeling in de tijd	9
5	Tabellen economie melkveehouderij Kampereiland e.o. 2010	12
5.1	Tabel referentiebedrijf versus KE bedrijf en KE bedrijf blijft! of KE bedrijf?	13
5.2	Tabellen indeling naar bedrijfsomvang (tot 4 ton melk en 4 tot 8 ton melk)	15
5.3	Tabellen indeling naar cashflow / gewerkt uur	17
5.4	Tabellen indeling naar VAEV / gewerkt uur	19
5.5	Tabellen indeling naar cashflow / 100 kg productie	21
5.6	Tabellen indeling naar VAEV / 100 kg productie	23
6	Conclusies en discussiepunten	25
6.1	Hoofdconclusies	25
6.2	Aandachtspunten / discussiepunten	26
7	Algemene ontwikkeling melkveehouderij 2010	27
	Slotwoord	29
	Bronnenlijst	29

1 Inleiding

Dit rapport is onderdeel van de monitoring Ontwikkeling Kampereiland e.o. van het effect van het project Weidse Waarden en het vigerende pachtbeleid op de ontwikkeling van het gebied Kampereiland e.o. Deze monitoring wordt gedaan over de periode 2010-2013. Kampereiland e.o. is het grootste aaneengesloten pachtgebied van Nederland en is in zijn geheel in eigendom van Stadserven N.V. Gemeente Kampen is door middel van het 100% aandeelhouderschap van deze N.V. op afstand eigenaar van de gronden van Kampereiland. Op basis van de verkregen economische cijfers van het jaar 2010 binnen het project is een analyse gedaan over de economische ontwikkeling van de melkveebedrijven. Deze analyse is weergegeven in dit rapport en dient ter nadere bespreking in het traject Agenda 2050 voor het Kampereiland e.o.

De monitoring Ontwikkeling Kampereiland e.o. omvat een kwalitatief en een kwantitatief deel en wordt uitgevoerd door CAH Vilentum Hogeschool. De monitoring is deels ook onderdeel van het promotieonderzoek 'Agrarisch ondernemen in een veranderende omgeving', een samenwerking tussen CAH Vilentum Hogeschool en Wageningen Universiteit. Dit promotieonderzoek wordt uitgevoerd door Ron Methorst. In dit rapport wordt het kwantitatieve (cijfermatige) deel van de monitoring weergegeven. Hiervoor is samenwerking gezocht met de drie accountantskantoren die het meest vertegenwoordigd zijn in het gebied, Alfa, BakerTillyBerk en Countus. Het LEI, onderdeel van Wageningen UR, heeft zorggedragen voor referentiegegevens van de ontwikkeling van de Nederlandse melkveehouderij in zijn algemeen en een specifiek referentiebedrijf voor Kampereiland in het bijzonder.

De hoofdvraag voor de monitoring 2010-2013 in zijn geheel luidt:

'Wat is het effect van het beleid van De Stadserven op de bedrijfsontwikkeling van agrarische bedrijven in het werkgebied van De Stadserven (Kampereiland e.o.)'

De hoofdvraag van dit deelrapport luidt:

'Hoe is de economische situatie van de melkveebedrijven op Kampereiland e.o. in 2010 en hoe is dit in vergelijking met landelijke ontwikkelingen'

Dit rapport is als zodanig dus **geen** evaluatie van het gevoerde pachtbeleid. Uiteraard is het feit dat het gaat om pachtbedrijven en daarmee het gevoerde pachtbeleid van invloed op de ontwikkeling van de bedrijven. Dit rapport heeft als doel om vanuit de cijfers de ontwikkelingen te schetsen en hier conclusies aan te verbinden die direct te verbinden zijn aan die cijfers. Het rapport is vervolgens een startdocument voor visievorming over de toekomst van de (melkvee)bedrijven in het gebied Kampereiland e.o. in het kader van het traject Agenda 2050 en het pachtbeleid.

Op Kampereiland is het melkveebedrijf het meest voorkomende bedrijfstype. Dit rapport richt zich dan ook op deze bedrijfstak. In de tekst wordt gebruik gemaakt van zowel 'Kampereiland' als 'KE'. In beide gevallen gaat het om de aanduiding 'Kampereiland e.o.'.

2 Werkwijze en opzet van de analyse

2.1 Welke cijfers zijn verzameld

De projectgroep heeft bij de start bepaald welke gegevens voor dit onderzoek gebruikt worden. Uitgangspunt hierbij was de basisopdracht van de monitoring Ontwikkeling Kampereiland: hoe is de bedrijfsontwikkeling van agrarische bedrijven tussen 2010 en 2013. Om die reden is ervoor gekozen om een aantal kenmerkende economische gegevens te verzamelen die voortkomen uit de fiscale boekhouding. Hiermee is dus niet een volledig beeld van de bedrijfseconomische situatie van de melkveebedrijven op te stellen. Deze cijfers maken het wel mogelijk om de rentabiliteit van de bedrijven in beeld te brengen met de nadruk op het uiteindelijke resultaat van de bedrijven: wat is het bedrag dat beschikbaar is als inkomen en voor investering in het bedrijf. De berekende cashflow is daarom als basis genomen. Hierbij is de cashflow genomen zonder aanvullend inkomen uit een dienstbetrekking buiten het melkveebedrijf. Dit om nadrukkelijk de rentabiliteit van het melkveebedrijf op zichzelf te bepalen. Daarnaast is de vreemd vermogen positie aangevuld met een aantal belangrijke en kenmerkende kostenposten van een melkveebedrijf en een aantal belangrijke en kenmerkende inkomstenposten van een melkveebedrijf. Daarnaast zijn uiteraard aan aantal kenmerkende gegevens verzameld als bedrijfsomvang gemeten in zowel melkquotum als melkproductie en het aantal stuks vee.

De cijfers zijn daarom niet te benutten om een volledige saldoberekening te maken, dat is ook niet het doel van de monitoring ontwikkeling Kampereiland. Met deze gegevens is wel ruim voldoende informatie aanwezig om een analyse te maken over het rendement van de bedrijven. In een overzicht gezet zijn de volgende cijfers beschikbaar:

Bedrijfsgegevens

- Ha eigendom en pacht, kg melk, aantal stuks vee

Cijfers bedrijfsresultaat

- Cashflow (vanuit het melkveebedrijf, dus zonder inkomsten van buiten het bedrijf)
- Verplichte aflossing
- Investeringsreservering (berekend op basis van een normbedrag per kg melk)

Kenmerkende kosten

- Loonwerkkosten
- Overige betaalde arbeid
- Diergezondheidskosten
- Energiekosten (inclusief privé)
- Kunstmestkosten
- Krachtvoerkosten
- Ruwvoerkosten inclusief bijproducten en mutatie eigen voorraad
- Mutatie eigen ruwvoervoorraad

Kenmerkende inkomstenposten

- Bedrijfstoeslag
- Omzet uit tweede tak
- Inkomsten uit dienstbetrekking (niet meegenomen in cashflow, wel apart inzichtelijk)

3 Werkwijze

De gegevens zijn per accountantskantoor verzameld en vervolgens aangeleverd bij CAH Vilentum. Hier zijn de gegevens samengevoegd in een databestand en is een controle op het totaal aan gegevens uitgevoerd. Aan alle bedrijven op Kampereiland is een uniek onderzoeksnummer toegekend. De koppeling tussen dit onderzoeksnummer, het klantnummer van het accountantskantoor en de NAW gegevens is alleen bekend bij de onderzoeker persoonlijk en de bestanden zijn beveiligd met een wachtwoord. De gegevens zijn gecontroleerd en waar nodig aangevuld waarna een basisdataset is ontstaan voor de berekeningen. In de projectgroep zijn de cijfers besproken en is bepaald of de cijfers een representatief beeld geven van de melkveehouderij op Kampereiland. Gezamenlijk is besloten hoe de cijfers verwerkt worden in het rapport en voor presentatie. Tijdens een bijeenkomst onder voorzitterschap van A. Beldman van het LEI zijn gezamenlijk door de projectgroep de conclusies getrokken gebaseerd op de gegevens die in dit rapport verder zijn verwerkt. Deze conclusies zijn vervolgens in een conceptrapport beschreven dat op 3 juni 2013 is voorgelegd aan alle aanwezige ondernemers bij de voorjaarsvergadering van de Pachtersbond. Na dit overleg en de bijbehorende discussie zijn de conclusies vastgesteld. Het rapport is besproken met de Raad van Commissarissen en directie van De Stadserven op 24 juni 2013.

3.1 Verzamelen gegevens en selectie van te gebruiken bedrijven

In het voorjaar van 2012 zijn 73 bedrijven (relaties van ABC kantoren) aangeschreven met het verzoek deel te nemen. 47 adressen (64%) hebben hierin toegestemd en het daartoe bestemde formulier ondertekend en aan het accountantskantoor gezonden. Voor 1 bedrijf bleek deelname niet van toepassing aangezien het geen melkveebedrijf betrof. Alle deelnemende bedrijven hebben hun deelname bekrachtigd met een ondertekende verklaring die opgestuurd is naar het accountantskantoor. In de uiteindelijke groep van 43 bedrijven is de hele breedte van bedrijfsomvang die op Kampereiland aanwezig is vertegenwoordigd als ook een verdeling over alle deelgebieden van Kampereiland.

Na de eerste analyse van de gegevens bleek dat 5 bedrijven door hun specifieke afwijkende omstandigheden het gemiddelde van de groep teveel beïnvloeden. Voor 2 bedrijven bleek het mogelijk de cijfers te behouden door middel van een aanpassing die zowel recht deed aan het bedrijf als aan het doel van de analyse. Bij 3 bedrijven bleek dit niet mogelijk zonder een van beide doelstellingen te kort te doen. Voor deze bedrijven is besloten de gegevens niet mee te nemen in de analyse. Wel wordt hun situatie meegenomen in de algemene discussie. De reden van uitsluiten kan hier niet benoemd worden aangezien de identiteit van de bedrijven dan te herleiden zou kunnen zijn.

In het rapport Analyse melkveebedrijven op Kampereiland (het zogeheten ABC rapport), verschenen in mei 2005, is gebruik gemaakt van ruim 70 bedrijven, zijnde de klanten van de 3 kantoren. In dat jaar is niet expliciet om toestemming gevraagd waardoor het aantal bedrijven in die analyse hoger ligt.

3.2 Referentie gegevens

Voor een goede vergelijking zijn de juiste referentiegegevens nodig. Deze zijn aangedragen door het LEI en zijn afkomstig uit het Bedrijven InformatieNet (BIN). Hiervoor worden van een groot aantal bedrijven, verspreid over Nederland, gedetailleerde gegevens bijgehouden. Jaarlijks worden, volgens een steekproef, een aantal deelnemende bedrijven vervangen door nieuwe bedrijven. De basiskeuze is om een referentiebedrijf te zoeken dat past bij de bedrijfsstructuur zoals die op Kampereiland voorkomt om zodoende een goede vergelijking te kunnen maken. Op basis van de postcodes van de deelnemende melkveehouders zijn door het LEI uit de Landbouwtelling alle melkveebedrijven in dit postcodegebied geselecteerd, dit zijn er 89 in 2010. Voor elk van deze 89 bedrijven zoekt de gebruikte methode de drie best gelijkende bedrijven uit het BIN. De methodiek berekent een 'afstand' tussen het KE-bedrijf en elk beschikbaar BIN-bedrijf op basis van de verschillen op de geselecteerde kenmerken tussen het KE-bedrijf en het BIN-bedrijf. Het BIN-bedrijf met de kleinste

‘afstand’ past het best en zo is er ook een nummer twee en een nummer drie. Via een omrekening wordt een weging van 1 (voor elk KE-bedrijf) verdeeld over de drie best passende BIN-bedrijven waarbij het best passende BIN-bedrijf de hoogste weging krijgt (een verdeling kan bijvoorbeeld 0,45, 0,35 en 0,20 zijn maar ook 0,60, 0,25 en 0,15 is mogelijk). In de praktijk kan dus een bedrijf in het BIN netwerk voor meerdere bedrijven als 1^e, 2^e of 3^e referentiebedrijf gekozen worden. Tevens is het mogelijk dat binnen de groep melkveebedrijven op Kampereiland ook een bedrijf is dat deelneemt aan het Bedrijfsinformatienetwerk en dus meedoet in zowel het gemiddelde referentiebedrijf als het gemiddelde Kampereiland bedrijf. Gezien het grote aantal referentiebedrijven dat gebruikt is, wordt het mogelijk effect hiervan als gering ingeschat door de projectgroep.

Bij deze vergelijking blijken uiteindelijk 49 verschillende BIN-bedrijven 1 of meer keren gekozen te zijn. Hun gemiddelde totale weging is dan ruim 1,8 (=89/49), variërend van 0,26 tot 5,38. De resultaten van deze 49 BIN-bedrijven worden ten slotte gemiddeld, rekening houdend met de verschillen in weging per BIN-bedrijf. Dit gemiddelde is het LEI-referentiebedrijf voor de melkveebedrijven op Kampereiland voor het jaar 2010. Dit geeft een accuraat beeld van een vergelijkbaar referentiebedrijf. Pacht is niet meegenomen als kenmerk omdat we zoeken naar een vergelijkbaar bedrijf wat betreft opzet. Eventuele verschillen zijn dan ook beter te verbinden met de uitgangssituatie van het bedrijf.

3.3 Belangrijke opmerkingen voor het lezen en interpreteren van cijfers

3.3.1 Voldoende groepsgrootte nodig voor een gemiddelde

Voor het berekenen van een groepsgemiddelde is het belangrijk dat er een minimaal aantal bedrijven in verwerkt zijn. Voor dit rapport is de minimaal te hanteren groepsgrootte vastgesteld op 8 bedrijven. Bij een kleiner aantal bedrijven is enerzijds het gemiddeld niet betrouwbaar genoeg en anderzijds bestaat het risico dat kenmerken van individuele bedrijven herleidbaar zijn. In de tabel met een opsplitsing naar bedrijfsgrootte is daarom de groep met een omvang groter dan 800.000 kg melk/jaar niet weergegeven, deze bedrijven zijn wel aanwezig maar het zijn er niet genoeg om verantwoord een gemiddelde weer te kunnen geven.

3.3.2 Over gemiddelde als meetpunt

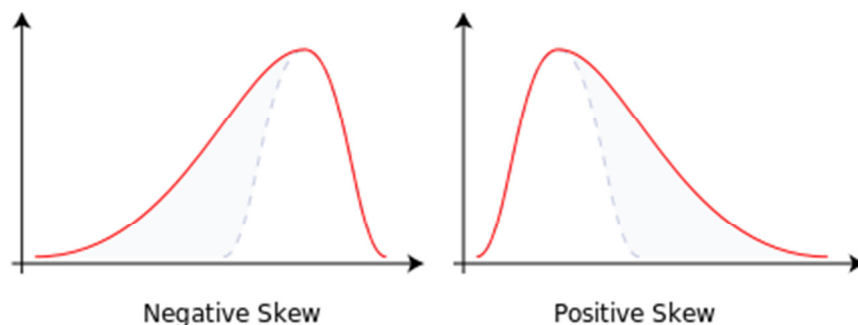
Het gemiddelde bedrijf bestaat niet en toch worden in dit soort rapporten altijd gemiddelden gepresenteerd. Het gemiddeld geeft het rekenkundig gemiddelde over alle waarnemingen. In een ideale situatie zijn de bedrijven vervolgens gelijk verdeeld met de helft boven het gemiddelde en de andere helft onder het gemiddelde. Dit is in realiteit meestal niet het geval. Er zijn twee manieren om de variatie en invloed op het gemiddeld in beeld te brengen: Standaard afwijking en ‘scheefheid’.

3.3.3 Standaard afwijking

Standaard afwijking is een maat voor de spreiding van de bedrijven rondom het gemiddelde. Een grote standaardafwijking betekent dat de bedrijven vrij ver uit elkaar liggen. Een kleine standaard afwijking betekent dat de bedrijven dicht bij elkaar liggen (en dus dicht bij het gemiddelde). Een vuistregel is dat 2/3 van de bedrijven binnen 1 maal de standaardafwijking boven en beneden het gemiddelde ligt.

3.3.4 Scheefheid

Bij het gemiddelde over alle bedrijven kan er sprake zijn van een tendens dat een beperkt aantal bedrijven het gemiddelde naar boven of naar beneden trekt. Met andere woorden: er zijn meer bedrijven die onder het gemiddelde zitten dan erboven of juist andersom. Het is mogelijk om voor alle waarden de scheefheid weer te geven. Het weergeven van dit getal komt echter de leesbaarheid niet ten goede.

Bij de gegevens over Kampereiland is er over het algemeen sprake van een positieve scheefheid. Dit betekent dat een beperkt aantal bedrijven het gemiddelde omhoog trekken, ofwel in andere woorden, er zijn **meer bedrijven die onder het gemiddelde zitten dan erboven**.

Een aantal posten zijn van nature sterk gevoelig voor deze 'scheefheid' doordat er grote verschillen zijn tussen bedrijven op dat punt: personeelskosten, loonkosten en betaalde arbeid, loonwerkkosten, omzet uit tweede tak, betaalde pacht en ontvangen bedrijfstoelag.

Negatief scheef komt maar heel beperkt voor en als het voorkomt is het ook beperkt in effect.

3.4 Nadere toelichting gebruikte cijfers en methoden van berekening

- Alle bedragen zijn weergegeven exclusief BTW, voor de landbouwregeling boeren zijn de prijzen gecorrigeerd.
- De investeringsreservering is een berekende post afhankelijk van de melkproductie

tot 400.000 kg melk	4.0 cent per kg melk
400-550.000 kg melk	3.3 cent per kg melk
550-800.000 kg melk	3.0 cent per kg melk
boven 800.000 kg melk	2.5 cent per kg melk

Hiermee wordt het bedrag berekend dat vanuit de opbrengsten gereserveerd moet worden om normaal onderhoud aan gebouwen en machines te kunnen doen. In feite het bedrag dat nodig is om het bedrijf 'normaal bij de tijd te houden'. Dat dit bedrag per kg melk daalt als het bedrijf groter wordt heeft te maken met schaalvoordelen.
- Energiekosten zijn voor gas en elektra, inclusief privé
- Vreemd vermogen: de aflossing van 2011 is al verrekend met het vreemd vermogen
- Leeftijd van de stal is gemaximeerd op 40 jaar. Volgens opgave waren er stallen van 60-70 jaar oud bij, dit zou het gemiddelde te sterk benadrukken en ouder dan 40 is duidelijk 'oud' en voldoet voor de doeleinden van dit rapport. De leeftijd is gecorrigeerd voor renovaties na 2004.
- Moderniteit machines en inventaris is berekend middels boekwaarde / aanschafwaarde

3.5 Centraal kengetal: Vergoeding Arbeid en Eigen Vermogen

Vanuit de economische cijfers is het volgende kenmerk berekend: de vergoeding voor (eigen) arbeid en eigen vermogen (VAEV). Dit is als volgt berekend:

cashflow -/- verplichte aflossing -/- investeringsreservering

Dit kengetal is gekozen omdat in dit bedrag

1. alle kosten van het bedrijf verwerkt zijn
2. de aflossing voor vreemd vermogen gedaan is
3. er is een reservering gedaan om het bedrijf normaal bij de tijd te houden

Het bedrag dat dan overblijft, de VAEV, is dus in feite de vergoeding voor het geleverde (eigen) werk en het eigen vermogen dat in het bedrijf aanwezig is. Dit levert in feite het getal op waar melkveehouders het voor doen: de vergoeding voor je arbeid en je vermogen. Dit is het bedrag waaruit ook de grotere stappen in de bedrijfsontwikkeling betaald moeten worden. De reservering om het bedrijf 'normaal bij de tijd houden' is al wel gedaan, maar deze reservering is onvoldoende om grotere investeringen of vernieuwingen uit te bekostigen om het bedrijf een stap verder te ontwikkelen.

3.6 Omrekenen per gewerkt uur

Binnen de projectgroep is geprobeerd om een aantal kengetallen uit te drukken per gewerkt uur op het bedrijf. De reden is dat dit recht doet aan het feit dat je als melkveehouder werkt met als doel om inkomen te verwerven. Door bijvoorbeeld de vergoeding voor arbeid en eigen vermogen per uur uit te drukken ontstaat een getal met een 'beleving' die herkenbaar is. Daarbij doet zich het probleem voor hoe de gewerkte uren op een goede manier in beeld te brengen zijn. Het is algemeen bekend dat een melkveehouder het niet redt met een veertigurige werkweek. Tegelijk zal de ene melkveehouder op de vraag hoeveel uur hij werkt een ander antwoord geven dan een andere melkveehouder en zullen er daardoor grote verschillen ontstaan tussen melkveehouders.

Hier kon gebruik gemaakt worden van de enquête die in februari 2013 is uitgevoerd ('Hoe ziet u de ontwikkelmogelijkheden op Kampereiland') vanuit CAH Vilentum Hogeschool en Wageningen Universiteit. Deze enquête is geen onderdeel van dit onderzoek maar de gegevens zijn wel beschikbaar. Hierin is gevraagd naar het aantal uren dat elke ondernemer op het bedrijf gemiddeld per uur maakt en het aantal uren dat gezinsleden op het bedrijf gemiddeld per uur maken, beide op jaarbasis. Omdat dit gevraagd is in februari 2013 mag aangenomen worden dat hier de uren over het jaar 2012 als goede schatting naar voren komen. Ook in deze enquête bleek dat de opgegeven uren per week hele grote verschillen vertoonden tussen bedrijven. Wel was het mogelijk om op basis van de daadwerkelijk opgegeven uren een rekenmodel te maken dat de relatie geeft tussen bedrijfsomvang (kg melk per jaar) en het aantal gewerkte uren per week per 100.000 kg geproduceerde melk.

Met dit rekenmodel is voor ieder bedrijf een schatting te geven van het aantal uren dat nodig is voor het bedrijf in 2010. Het rekenmodel bleek echter al heel snel naar een maximum aantal uren te gaan waarna het aantal uren bijna niet meer toenam met een stijgende omvang van het bedrijf. Dit maximum werd al bereikt bij 500.000 kg melk op ruim 90 uur werk per week (voor alle ondernemers en gezinsleden samen). Met andere woorden: voor vrijwel alle bedrijven komt het aantal te werken uren per week op hetzelfde aantal uur uit. Dit is uiteraard niet reëel aangezien sommige bedrijven met meerdere ondernemers actief zijn en andere juist een medewerker hebben of meer met externe arbeid werken of werkzaamheden in loonwerk laten uitvoeren. Concreet betekent dit dat het uitrekenen van een kengetal per gewerkt uur wel mogelijk is, maar dat de rangorde tussen de bedrijven onderling feitelijk meer bepaald wordt door de VAEV en Cashflow per bedrijf. Het delen door het aantal gewerkte uren geeft feitelijk vrijwel geen verandering in die rangorde omdat voor elk bedrijf ongeveer hetzelfde aantal uur telt. Om praktische redenen is besloten de opdeling per gewerkt uur wel te gebruiken.

4 Ontwikkeling melkveehouderij Kampereiland 1985-2012

Om een goed beeld te geven van de ontwikkeling van de melkveebedrijven op Kampereiland e.o. is gebruik gemaakt van de enquête gegevens 'Ontwikkelmogelijkheden op Kampereiland e.o.'. Deze enquête is in februari 2013 uitgezet onder alle melkveehouders in het gebied. Dit heeft geleid tot 79 bruikbare enquêtes. Van deze enquêtes bleken 66 bedrijven voor de jaren 1985, 2005 en 2012 de gegevens volledig te hebben ingevuld en het bedrijf was nog actief in 2012. Het betreft dus eigen opgave van het aantal hectare totaal in gebruik, het aantal stuks melkvee en de gemiddelde melkproductie per koe per jaar. In tabel 1 zijn de gegevens over 1985, 2005 en 2012 weergegeven van de hele groep inclusief standaardafwijking. In tabel 2 zijn dezelfde gegevens weergegeven opgesplitst naar bedrijven die aangeven onzeker te zijn of het bedrijf actief blijft (?) en bedrijven die bij de enquête zelf aangeven actief te blijven als melkveebedrijf (Blijft!). Als referentiecijfer is het gemiddelde genomen van alle melkveehouderijbedrijven die in dat jaar deelnamen aan het BedrijfsInformatieNetwerk van het LEI.

4.1 Geen 'harde' statistische cijfers ontwikkeling in de tijd

Belangrijke aantekening bij deze gegevens is dat het doel van de vraagstelling niet was om statistisch verantwoorde informatie te verzamelen. Het doel was een algemeen beeld van de individuele bedrijfsontwikkeling als kenmerk voor het onderzoek. Bij de vraag is ook vermeld 'het gaat niet om exacte aantallen maar om een goede schatting'. Uit deze tabel kunnen en mogen dan ook geen harde conclusies getrokken worden over exacte omvang van de melkproductie of aantallen vee. Wel is de relatieve ontwikkeling door de tijd te herleiden. Vooral rondom de melkproductie bleek het niet goed mogelijk een eenduidig overzicht van de ontwikkeling in de tijd te maken omdat deze niet in de landbouwtellingen opgenomen zijn. Er zijn wel meerdere onderzoeken geweest waarbij vaak op basis van verschillende deelgroepen informatie beschikbaar is. Hierdoor is de onderlinge vergelijkbaarheid lastig. Om die reden is gekozen om de gegevens uit de enquête van februari 2013 te gebruiken. Dit zijn dus cijfers op basis van 66 bedrijven, deze groep is daarmee groter dan de groep die deelneemt aan de monitoring. Een aantal bedrijven uit de monitoring hebben niet deelgenomen aan de enquête, dus die bedrijven doen hierin niet mee.

Tabel 1 ontwikkeling van in 2012 actieve melkveebedrijven op Kampereiland van 1985 tot 2012 (volgens eigen opgave) vergeleken met het gemiddelde Nederlandse melkveebedrijf uit BIN

N = 66	1985	(stand. afw.)	Ref 85	2005	(stand. afw.)	Ref 05	2012	(stand. afw.)	Ref 12
gem # ha per bedrijf (totaal)	29,3	6,2	25,9	39,5	13,5	40,3	48,2	19,0	48,5
gem # melkvee per bedrijf	56,9	19,3	55,7	65,7	20,2	66,7	83,0	36,2	84,7
Melkproductie per koe per jaar	6673	985	5686	8197	893	7684	8546	847	8050
gem melkproductie per bedrijf (berekend)	383.917	152.110	316.700	542.866	189.119	512.500	715.309	332.417	681.800

obv eigen opgave door 66 bedrijven, geselecteerd op aanwezige gegevens en op activiteit als melkveebedrijf in 2012
bron: enquête ontwikkelingsmogelijkheden Kampereiland februari 2013, CAH Vilentum
bron referentiegegevens: BedrijfsInformatieNetwerk (BIN) Landbouw Economisch Instituut Wageningen UR

Gezien de aard van de vraagstelling kunnen de waarden niet gezien worden als 'absolute' getallen. De getallen zijn wel bruikbaar om de ontwikkeling weer te geven door de tijd en die te vergelijken met een referentiebedrijf. Uit tabel 1 blijkt vooral dat de KE bedrijven in 1985 duidelijk groter zijn

dan het referentie bedrijf en dat dit verschil fors kleiner is geworden in 2005 en 2012. Verder zijn de verschillen tussen de KE bedrijven sterk vergroot in de periode 2005-2012, dit is te zien aan de sterke stijging van de standaard afwijking van 189.000 naar 332.400 kg melk.

Interessant is om te kijken of er binnen KE nog een verschil is tussen de bedrijven die zelf aangeven actief te blijven en de bedrijven die daar minder zeker over zijn dan wel aangeven te zullen stoppen. Deze opsplitsing is te zien in tabel 2, hieruit is duidelijk dat er een duidelijk verschil zichtbaar wordt tussen deze twee groepen.

Tabel 2 gemiddelde ontwikkeling van in 2012 actieve melkveebedrijven Kampereiland van 1985 tot 2012, opgedeeld naar toekomstbeeld ('?' = onzeker, 'blijft !' = geeft aan actief te blijven)

N = 66	1985			2005			2012		
	?	Blijft !	Ref 85	?	Blijft !	Ref 05	?	Blijft !	Ref 12
gem # ha per bedrijf (totaal)	28,8	29,6	25,9	35,6	42,0	40,3	41,4	52,3	48,5
gem # melkvee per bedrijf	57,5	56,5	55,7	58,1	70,3	66,7	73,3	88,9	84,7
Melkproductie per koe per jaar	6548	6748	5686	8195	8198	7684	8476	8590	8050
gem melkproductie per bedrijf (berekend)	380.640	385.915	316.700	482.129	579.900	512.500	626.685	769.348	681.800

obv eigen opgave door 66 bedrijven, geselecteerd op aanwezige gegevens en op activiteit als melkveebedrijf in 2012
bron: enquête ontwikkelingsmogelijkheden Kampereiland februari 2013, CAH Vilentum
bron referentiegegevens: BedrijfsInformatieNetwerk Landbouw Economisch Instituut Wageningen UR

Tussen de beide groepen op Kampereiland is voor de gemiddelde melkproductie per bedrijf in 1985 geen verschil. Dit verschil wordt wel zichtbaar in 1985 met een verschil van ongeveer 100.000 kg melk en is verder toegenomen in 2012 tot gemiddeld 140.000 kg melk.

Om de relatieve groei beter te kunnen bekijken is in tabel 3 de procentuele groei weergegeven over deze periodes voor de verschillende groepen. Dit getal geeft het percentage weer waarmee het bedrijf gegroeid is over deze periode in verhouding tot de omvang in het startjaar.

Tabel 3 procentuele groei van Kampereiland bedrijven onderverdeeld naar eigen toekomstbeeld in 2012 ('?' = onzeker, 'blijft!' = geeft aan actief te blijven) en het referentiebedrijf

N = 66	1985-2005	2005-2012	1985-2012
% groei in melk / koe KE '?'	25	16	29
% groei in melk / koe KE 'blijft!'	21	5	27
% groei in melk / koe BIN - LEI	35	5	42
% groei in melk / bedrijf KE '?'	27	30	65
% groei in melk / bedrijf KE 'blijft!'	50	33	99
% groei in melk / bedrijf BIN - LEI	62	33	115

obv eigen opgave door 66 bedrijven, geselecteerd op aanwezige gegevens en op activiteit als melkveebedrijf in 2012
bron: enquête ontwikkelingsmogelijkheden Kampereiland februari 2013, CAH Vilentum Hogeschool
bron referentiegegevens: BedrijfsInformatieNetwerk Landbouw Economisch Instituut Wageningen UR

In deze tabel is duidelijk zichtbaar dat de groei in melk per bedrijf in de periode 1985-2005 bij de bedrijven op Kampereiland duidelijk achterbleef bij de landelijke trend. In de periode 2005-2012 is die groei wel weer aardig gelijk.

Deze tabellen zijn besproken in de projectgroep en het beeld dat uit de tabellen komt wordt herkend in de ontwikkeling van de bedrijven. De gekozen jaren voor de meting (1985, 2005 en 2012) zijn niet specifiek gekozen vanwege een bijzondere gebeurtenis of aanleiding. Verschillen tussen deze periodes moeten dan ook niet zozeer gezien worden als verschillen tussen specifieke tijdvakken met andere omstandigheden. Wel valt 2005 ongeveer samen met de verandering in beheer op het Kampereiland e.o. door de oprichting van Stadserven N.V.

Het beeld dat de tabellen weergeven over de bedrijfsontwikkeling op Kampereiland e.o. is er een van betrekkelijk rustige, stabiele ontwikkeling in de periode 1985-2005 waarin de bedrijven behoorlijk op elkaar bleven lijken wat betreft bedrijfsomvang. Richting 2005 ontstaan er tekenen dat de bedrijfsomvang uiteen gaat lopen en dit zet zich duidelijk voort in de periode 2005-2012 waarin de verschillen fors groter worden binnen het Kampereiland. Hierin komt ook tot uiting dat in deze periode een aantal samenwerkingen tussen bedrijven zijn gestart en dat het instrument van het onderling betalen voor pachtrechten beschikbaar is gekomen, dit heeft voor een aantal bedrijven geresulteerd in een fors grotere bedrijfsomvang.

In vergelijking met het landelijke referentiebedrijf is vooral in tabel 3 te zien dat de groei van de bedrijven in de periode 1985-2005 buiten Kampereiland veel groter was terwijl deze in de periode 2005-2012 weer gelijk is voor het referentiebedrijf en het Kampereiland bedrijf.

Hier is het wellicht belangrijk nog te herhalen dat de cijfers van bedrijfsomvang op Kampereiland bedrijven niet gelezen moeten worden als 'absolute en statistisch verantwoorde' cijfers. Er is een redelijke kans aanwezig dat de persoonlijke schatting van de productie per koe hoger is dan het daadwerkelijk was. Bij het vermenigvuldigen (aantal stuks vee maal productie per koe) kan dan een vertekend beeld ontstaan.

5 Tabellen economie melkveehouderij Kampereiland e.o. 2010

Er zijn verschillende tabellen beschikbaar met de gemiddelde cijfers van deelgroepen melkveebedrijven. Hierbij is de indeling van de deelgroepen steeds anders. Voor elke wijze van indeling van de deelgroepen zijn ten behoeve van een helder overzicht twee tabellen weergegeven. Een grotere tabel met de bedrijfskenmerken en economische cijfers en een kleinere tabel met een uitsplitsing gegeven van een aantal kosten en een aantal afgeleide kengetallen. Belangrijk om te weten is, dat de term 'variabele kosten' in dit onderzoek niet volledig overeen komt met de term 'variabele kosten' zoals gebruikt in de bedrijfseconomische boekhouding. De term wordt wel gebruikt omdat het wel kosten zijn met een variabel karakter:

- loonwerkkosten
- overige betaalde arbeid
- diergezondheidskosten
- energiekosten (inclusief privé)
- kunstmestkosten
- krachtvoerkosten
- ruwvoerkosten inclusief bijproducten.

De opstellers van het rapport hebben ervoor gekozen om de tabellen allemaal volledig op te nemen met per wijze van indelen een aantal opmerkingen c.q. bevindingen. De lezer kan op deze wijze aan de hand van de tabellen zijn eigen beeld vormen indien gewenst.

De tabellen zijn ingedeeld naar de volgende groepsindeling:

Tabel 4, 5	referentiebedrijf versus KE bedrijf en KE bedrijf blijft! / KE bedrijf?
Tabel 6, 7	indeling naar bedrijfsomvang (tot 4 ton melk en 4 tot 8 ton melk)
Tabel 8, 9	indeling in 4 groepen naar cashflow / gewerkt uur ¹⁾
Tabel 10, 11	indeling in 4 groepen naar VAEV / gewerkt uur ¹⁾
Tabel 12, 13	indeling in 4 groepen naar cashflow / 100 kg productie
Tabel 14, 15	indeling in 4 groepen naar VAEV / 100 kg productie

Onder de tabellen zijn een aantal opmerkingen geplaatst waarin de bevindingen zijn opgenomen. De conclusies zijn weergegeven in hoofdstuk 6.

In de tabellen worden per deelgroep de gemiddelden weergegeven. Er zijn verschillen te vinden tussen groepen als we kijken naar het gemiddelde. Belangrijk is echter dat de gevonden verschillen tussen de deelgroepen op Kampereiland NIET significant zijn, met andere woorden: de verschillen **binnen de groepen** zijn even groot zo niet groter dan de verschillen **tussen de groepen**.

De gemiddelden moeten dan ook gezien worden als indicaties en niet zozeer als 'harde' statistische verschillen. We kunnen echter niet anders dan gebruik maken van deze cijfers. Het is tevens ook een reflectie van de werkelijkheid waarin de verschillen tussen ondernemers groot zijn.

¹⁾ voor de opdeling per gewerkt uur is gebruik gemaakt van een gestandaardiseerd aantal uren op basis van de eigen opgave van alle ondernemers in verband met de zeer grote verschillen in opgegeven aantal uren per week. Bij deze standaardisatie bleek dat vrijwel alle bedrijven 90-95 uur per week werken voor alle ondernemers inclusief gezinsleden. De indeling in hoge en lage groepen komt dus in feite overeen met de indeling naar Cashflow dan wel VAEV voor het hele bedrijf. Elke ondernemer kan zelf de vertaalslag maken naar zijn eigen aantal uren per week.

5.1 Tabel referentiebedrijf versus KE bedrijf en KE bedrijf blijft! of KE bedrijf?

Tabel 4 Bedrijfskenmerken en economische cijfers van het referentiebedrijf en de Kampereiland-bedrijven (als totaal en onderverdeeld naar het eigen toekomstbeeld van het bedrijf in 2012)

	Ref (LEI) totaal	Ref (LEI) blijvers	Alle bedrijven		KE bedrijf 'blijft!'		KE '?'
			Gem	St afw	Gem	St afw	
aantal bedrijven			43		30		13
opp cultuurgrond (ha)	47,2	48,0	44,2	15,0	46,5	16,1	39,0
ha eigendom	31,9	31,9	3,2	4,5	4,1	4,9	1,2
Melkquotum	595.680	613.751	585.315	256.686	600.986	284.243	549.151
Melkproductie	595.578	613.308	583.322	267.211	592.521	288.609	562.095
vreemd vermogen (KE incl afl '11)	774.965	813.728	340.276	264.178	342.055	208.961	336.168
aantal melkvee	75,7	78,1	71,1	29,1	73,3	31,3	66,0
aantal jongvee 0-2	54,6	54,8	46,7	23,0	50,4	23,7	37,9
melkproductie / koe	7.868	7.853	8.111	1.071	7.961	1.108	8.457
melkproductie / ha	12.613	12.767	13.121	3.293	12.588	3.098	14.352
totaal betaalde pacht	7.322	7.854	24.366	9.419	24.834	10.633	23.284
cashflow	106.979	110.378	73.193	31.715	71.710	36.817	76.616
verplichte aflossing	38.748	40.686	23.953	17.227	26.120	16.476	18.954
invest reserv naar prod. groepen	17.867	18.399	18.990	8.275	19.332	9.021	18.201
VAEV - vergoeding arbeid + EV	50.363	51.292	30.250	29.831	26.258	32.470	39.462
personeelskosten (loondienst)	437	507	1.455	6.051	1.969	7.192	269
variabele kosten excl. BTW ¹⁾	62.765	61.615	77.895	39.750	81.199	42.199	70.271
ontvangen bedrijfstoeslag totaal	20.918	21.447	20.881	9.102	21.834	10.239	18.680
omzet uit tweede tak	683	793	588	1.592	567	1.326	638
inkomsten dienstbetrekking (niet in cashflow meegenomen)	5.131	7.863	9.107	12.884	9.767	14.168	7.583
Leeftijd stal (max 40)			14,0	11,0	11,6	10,5	19,6
moderniteit mach+inv	33	35	32	17	33	18	30

¹⁾ onder variabele kosten worden in dit onderzoek verstaan: loonwerkkosten, overige betaalde arbeid, gezondheidskosten, energiekosten, kunstmestkosten, krachtvoerkosten en ruwvoerkosten incl. bijproducten
Cijfers over het jaar 2010 van melkveehouderijbedrijven op Kampereiland vergeleken met een KE-specifiek referentiebedrijf.
Alle cijfers zijn excl. BTW.

bron: enquête ontwikkelingsmogelijkheden Kampereiland februari 2013, CAH Vilentum Hogeschool
bron referentiegegevens: BedrijfsInformatieNetwerk Landbouw Economisch Instituut Wageningen UR

Tabel 5 Uitsplitsing van ‘variabele kosten’ en afgeleide economische kengetallen per 100 kg productie voor het referentiebedrijf en de Kampereiland-bedrijven (als totaal en onderverdeeld naar het eigen toekomstbeeld van het bedrijf in 2012)

	Ref (LEI)	Ref (LEI)	Alle bedrijven		KE bedrijf blijft!		KE blijft niet?
	totaal	blijvers	Gem	St afw	Gem	St afw	
totaal variabele kosten excl. BTW opgebouwd uit:	62.765	61.615	77.895	39.750	81.199	42.199	70.271
loonwerkkosten	7.962	7.516	15.874	14.690	17.168	16.770	12.889
overige betaalde arbeid	2.107	2.425	652	2.980	701	3.416	540
diergezondheidskosten	6.949	7.134	8.241	4.055	8.478	3.881	7.693
energiekosten (KE incl. privé)	5.085	5.213	5.887	2.330	6.222	2.424	5.114
kunstmestkosten	5.086	2.504	5.045	2.759	5.154	3.107	4.794
krachtvoerkosten	32.993	33.830	35.658	16.968	36.485	15.720	33.747
ruwvoerkosten incl. bijpr	2.583	2.993	6.862	7.710	7.138	7.890	6.223
variabele kosten /100 kg productie	10,54	10,05	13,42	2,49	13,95	2,70	12,18
cashflow / 100 kg productie	17,96	18,00	13,39	4,86	12,57	4,54	15,26
cashflow / gewerkt uur (berekend)	21,94	22,62	15,64	6,16	15,21	7,11	16,63
VAEV / 100 kg productie	8,46	8,36	5,90	5,86	4,72	5,41	8,61
VAEV / gewerkt uur (berekend)	10,33	10,51	6,60	6,31	5,64	6,64	8,81

Cijfers over het jaar 2010 van melkveehouderijbedrijven op Kampereiland vergeleken met een KE-specifiek referentiebedrijf.

Alle cijfers zijn excl. BTW.

bron: enquête ontwikkelingsmogelijkheden Kampereiland februari 2013, CAH Vilentum Hogeschool

bron referentiegegevens: BedrijfsInformatieNetwerk Landbouw Economisch Instituut Wageningen UR

Opvallende punten uit bovenstaande 2 tabellen

- De cashflow en de VAEV per bedrijf is fors hoger op het referentiebedrijf
- De kosten zijn duidelijk hoger op de KE bedrijven
- Er is veel spreiding tussen de bedrijven op Kampereiland wat betreft kosten en cashflow
- Er is een groot verschil in de totale variabele kosten tussen het referentiebedrijf en de KE bedrijven, dit verschil zit vooral in loonwerk, krachtvoer en ruwvoerkosten
- De bedrijven die zelf aangeven **niet** zeker te weten of hun melkveebedrijf blijft, hebben een hogere VAEV dan de bedrijven die zelf aangeven te ‘blijven’
- Het vreemd vermogen is logischerwijs lager op de KE bedrijven, dit aangezien de grond niet in eigendom is maar gepacht wordt
- Het bedrijf Kampereiland ‘Blijft !’ heeft een lagere melkproductie per ha, vooral veroorzaakt door meer beschikbare grond op het bedrijf. Meer grond leidt dus niet automatisch tot meer melk maar er wordt een nieuw optimum gezocht. Deze groep heeft een duidelijk jongere stal.
- Het inkomen uit een tweede tak is laag
- Het inkomen uit dienstbetrekking is relatief hoog

5.2 Tabellen indeling naar bedrijfsomvang (tot 4 ton melk en 4 tot 8 ton melk)

Tabel 6 Bedrijfskenmerken en economische cijfers van melkveehouderijbedrijven op Kampereiland opgesplitst naar quotumgroep.

	Tot 4 ton productie		4 tot 7,99 ton productie	
	Gemiddelde	Standaard afwijking	Gemiddelde	Standaard afwijking
aantal bedrijven	9		30	
opp cultuurgrond (ha)	36,9	9,1	41,4	7,6
ha eigendom	1,5	1,9	3,0	4,4
melkquotum	350.329	70.032	570.498	107.340
melkproductie	323.179	71.830	571.380	109.061
vreemd vermogen (afl '11 verrekend)	89.822	83.101	366.295	193.345
aantal melkvee	47,8	11,4	67,9	12,2
aantal jongvee 0-2	28,9	9,6	45,0	13,0
melkproductie / koe	6.821	922	8.443	876
melkproductie / ha	9.123	2.759	13.998	2.631
totaal betaalde pacht	19.160	2.117	23.009	4.459
cashflow (voor BTW gecorrigeerd)	56.992	19.409	74.342	32.174
verplichte aflossing	10.121	7.834	26.839	16.231
investeringsreservering naar prod. groepen	12.927	2.873	17.805	2.709
VAEV - vergoeding arbeid + EV	33.944	21.292	29.698	33.213
personeelskosten (loondienst)	0	0	738	2.420
totaal variabele kosten excl. BTW ¹⁾	40.750	9.699	76.682	16.947
ontvangen bedrijfstoeslag totaal	14.848	4.030	19.665	3.940
omzet uit tweede tak	356	1.067	736	1.809
inkomsten dienstbetrekking (niet in cashflow meegenomen)	3.029	5.305	8.758	10.361
Leeftijd stal (max 40)	22,6	11,8	12,7	10,0
moderniteit mach+inv	28	12	32	18

¹⁾ onder variabele kosten worden in dit onderzoek verstaan: loonwerkkosten, overige betaalde arbeid, gezondheidskosten, energiekosten, kunstmestkosten, krachtvoerkosten en ruwvoerkosten incl. bijproducten
Cijfers over het jaar 2010 van melkveehouderijbedrijven op Kampereiland. Alle cijfers zijn excl. BTW.
bron: enquête ontwikkelingsmogelijkheden Kampereiland februari 2013, CAH Vilentum Hogeschool

Tabel 7 Uitsplitsing van ‘variabele kosten’ en afgeleide economische kengetallen per 100 kg productie voor melkveebedrijven op Kampereiland opgesplitst naar quotumgroep

	Tot 4 ton productie		4 tot 7,99 ton productie	
	Gemiddelde	Standaard afwijking	Gemiddelde	Standaard afwijking
totaal variabele kosten excl. BTW	40.750	9.699	76.682	16.947
Loonwerkkosten	8.081	5.275	14.313	7.201
overige betaalde arbeid	13	38	901	3.553
diergezondheidskosten	3.726	1.713	8.463	2.059
energiekosten (KE incl. privé)	4.143	1.748	6.018	2.168
kunstmestkosten	3.359	1.529	4.622	1.530
krachtvoerkosten	19.468	5.318	35.613	8.739
ruwvoerkosten, incl. bijpr	2.572	3.249	7.320	6.766
variabele kosten /100 kg productie	13,09	3,60	13,52	2,17
cashflow / 100 kg productie	17,51	4,31	12,84	4,31
cashflow / gewerkt uur (berekend)	14,93	3,67	15,24	6,55
VAEV / 100 kg productie	10,44	5,93	5,01	5,53
VAEV / gewerkt uur (berekend)	8,90	5,06	6,09	6,80

Cijfers over het jaar 2010 van melkveehouderijbedrijven op Kampereiland. Alle cijfers zijn excl. BTW.
bron: enquête ontwikkelingsmogelijkheden Kampereiland februari 2013, CAH Vilentum Hogeschool

Opvallende punten uit bovenstaande 2 tabellen

- De bedrijven tot 4 ton doen het verhoudingsgewijs vrij goed, hierbij is economisch toekomstperspectief en de mogelijkheid tot investering niet meegewogen.
- Variabele kosten zijn voor bedrijven tussen de 4 en 8 ton ongeveer gelijk zo niet iets hoger dan voor de bedrijven met een productie tot 4 ton melk
- De lagere investering op de kleinere bedrijven is duidelijk zichtbaar in het lagere vreemd vermogen
- De kleinere bedrijven hebben een lager inkomen uit dienstbetrekking

5.3 Tabellen indeling naar cashflow / gewerkt uur

Belangrijk voor de interpretatie: voor de opdeling per gewerkt uur is gebruik gemaakt van een gestandaardiseerd aantal uren op basis van de eigen opgave van alle ondernemers in verband met de zeer grote verschillen in opgegeven aantal uren per week. Bij deze standaardisatie bleek dat vrijwel alle bedrijven 90-95 uur per week werken voor alle ondernemers inclusief gezinsleden. De indeling in hoge en lage groepen komt dus in feite overeen met de indeling naar Cashflow voor het bedrijf.

Tabel 8 Bedrijfskenmerken en economische cijfers van melkveehouderijbedrijven op Kampereiland opgesplitst naar cashflowgroepen / gewerkt uur¹⁾ (gemiddelde per groep)

	1e (onderste) kwart obv cashflow / uur	2e kwart obv cashflow / uur	3e kwart obv cashflow / uur	4e (hoogste) kwart obv cashflow / uur
aantal bedrijven	10	11	11	11
opp cultuurgrond (ha)	44,2	37,9	38,8	56,0
ha eigendom	3,6	3,0	1,0	5,3
melkquotum	537.350	468.107	528.503	802.939
melkproductie	548.894	449.180	519.391	812.695
vreemd vermogen (afl '11 verrekend)	501.876	197.849	261.358	414.710
aantal melkvee	68,7	60,0	62,6	92,7
aantal jongvee 0-2	54,1	37,1	32,9	63,2
melkproductie / koe	7.977	7.443	8.217	8.796
melkproductie / ha	12.502	12.041	13.534	14.350
totaal betaalde pacht	23.433	20.333	23.135	30.477
cashflow (voor BTW gecorrigeerd)	38.709	61.799	81.023	108.106
verplichte aflossing	24.741	17.913	22.067	31.162
invest reserv naar prod. groepen	18.015	15.244	16.696	25.918
VAEV - vergoeding arbeid + EV	-4.046	28.642	42.260	51.026
personeelskosten (loondienst)	150	318	0	5.235
variabele kosten excl. BTW ²⁾	79.458	64.529	64.749	102.988
ontvangen bedrijfstoeslag totaal	19.027	17.723	18.641	27.964
omzet uit tweede tak	869	291	754	465
inkomsten dienstbetrekking (niet in cashflow meegenomen)	10.722	4.876	7.791	13.185
Leeftijd stal (max 40)	11,7	18,9	17,2	8,0
moderniteit mach+inv	30	30	25	43

¹⁾ Voor de opdeling per gewerkt uur is gebruik gemaakt van een gestandaardiseerd aantal uren op basis van de eigen opgave van de ondernemers. Bij deze standaardisatie bleek dat vrijwel alle bedrijven 90-95 uur per week werken voor alle ondernemers inclusief gezinsleden. De indeling in hoge en lage groepen komt dus in feite overeen met de indeling naar cashflow voor het bedrijf.

²⁾ onder variabele kosten worden in dit onderzoek verstaan: loonwerkkosten, overige betaalde arbeid, gezondheidskosten, energiekosten, kunstmestkosten, krachtvoerkosten en ruwvoerkosten incl. bijproducten
Cijfers over het jaar 2010 van melkveehouderijbedrijven op Kampereiland. Alle cijfers zijn excl. BTW.
bron: enquête ontwikkelingsmogelijkheden Kampereiland februari 2013, CAH Vilentum Hogeschool
bron referentiegegevens: BedrijfsInformatieNetwerk Landbouw Economisch Instituut Wageningen UR

Tabel 9 Uitsplitsing van ‘variabele kosten’ en afgeleide economische kengetallen per 100 kg productie van Kampereiland-bedrijven opgesplitst naar cashflowgroepen / gewerkt uur ¹⁾ (gemiddelde per groep)

	1e (onderste) kwart obv cashflow / uur	2e kwart obv cashflow / uur	3e kwart obv cashflow / uur	4e (hoogste) kwart obv cashflow / uur
variabele kosten excl. BTW ²⁾	79.458	64.529	64.749	102.988
opgebouwd uit:				
Loonwerkkosten	14.806	13.194	11.524	23.876
overige betaalde arbeid	1.939	44	621	120
diergezondheidskosten	8.629	7.891	6.976	9.503
energiekosten (KE incl. privé)	6.213	5.250	4.799	7.315
kunstmestkosten	4.317	3.888	4.418	7.492
krachtvoerkosten	37.082	29.439	29.924	46.315
ruwvoerkosten, incl. bijpr	4.915	5.959	7.687	8.340
variabele kosten /100 kg productie	14,43	14,68	12,33	12,33
cashflow / 100 kg productie	7,79	13,98	16,40	14,86
cashflow per gewerkt uur (berekend)	8,01	13,94	17,70	22,23
VAEV per 100 kg productie	-0,62	6,48	9,22	7,90
VAEV per gewerkt uur (berekend)	-0,81	6,44	9,45	10,63

¹⁾ Voor de opdeling per gewerkt uur is gebruik gemaakt van een gestandaardiseerd aantal uren op basis van de eigen opgave van de ondernemers. Bij deze standaardisatie bleek dat vrijwel alle bedrijven 90-95 uur per week werken voor alle ondernemers inclusief gezinsleden. De indeling in hoge en lage groepen komt dus in feite overeen met de indeling naar cashflow voor het bedrijf.

²⁾ onder variabele kosten worden in dit onderzoek verstaan: loonwerkkosten, overige betaalde arbeid, gezondheidskosten, energiekosten, kunstmestkosten, krachtvoerkosten en ruwvoerkosten incl. bijproducten

Cijfers over het jaar 2010 van melkveehouderijbedrijven op Kampereiland. Alle cijfers zijn excl. BTW.

bron: enquête ontwikkelingsmogelijkheden Kampereiland februari 2013, CAH Vilentum Hogeschool

Opvallende punten uit bovenstaande 2 tabellen

- Een indeling gemaakt op cashflow laat minder grote verschillen in inkomen (VAEV) zien: de hoogste, de één na hoogste, de één na laagste en de laagste kwart hebben een VAEV van respectievelijk € 51.000,- € 42.300,- € 28.642,- en negatief € 4.000,-.
- Bedrijven met de hoogste cashflow zijn groter en intensiever.
- De hoge cashflow bedrijven hebben een iets lagere financiering maar lossen wel meer af.
- Op bedrijven met een hoge cashflow zijn totale variabele kosten hoger maar per 100 kg melk zijn deze kosten lager.
- De bedrijven met een hoge cashflow zijn duidelijk moderne bedrijven.

5.4 Tabellen indeling naar VAEV /gewerkt uur

Belangrijk voor de interpretatie: voor de opdeling per gewerkt uur is gebruik gemaakt van een gestandaardiseerd aantal uren op basis van de eigen opgave van alle ondernemers in verband met de zeer grote verschillen in opgegeven aantal uren per week. Bij deze standaardisatie bleek dat vrijwel alle bedrijven 90-95 uur per week werken voor alle ondernemers inclusief gezinsleden. De indeling in hoge en lage groepen komt dus in feite overeen met de indeling naar VAEV voor het bedrijf.

Tabel 10 Bedrijfskenmerken en economische cijfers van melkveehouderijbedrijven op Kampereiland opgesplitst naar VAEV (vergoeding arbeid en eigen vermogen) / gewerkt uur ¹⁾ (gem. per groep)

	1e (onderste) kwart obv VAEV / uur	2e kwart obv VAEV / uur	3e kwart obv VAEV / uur	4e (hoogste) kwart obv VAEV / uur
aantal bedrijven	11	11	11	10
opp. cultuurgrond (ha)	47,1	41,1	49,3	38,8
ha eigendom	3,4	4,7	2,9	1,6
melkquotum	654.905	508.028	653.343	518.950
melkproductie	667.304	487.386	664.048	507.674
vreemd vermogen (afl. '11 verrekend)	578.323	277.127	329.135	160.141
aantal melkvee	78,5	64,0	80,1	60,7
aantal jongvee 0-2	60,5	39,0	47,3	39,1
melkproductie / koe	8.489	7.490	8.182	8.302
melkproductie / ha	13.971	12.073	13.512	12.909
totaal betaalde pacht	26.337	20.442	28.209	22.286
cashflow (voor BTW gecorrigeerd)	48.997	61.376	90.589	93.673
verplichte aflossing	33.082	23.546	27.297	10.681
invest reserv naar prod. groepen	21.518	16.136	21.469	16.622
VAEV - vergoeding arbeid + EV	-5.603	21.694	41.823	66.370
personeelskosten (loondienst)	136	776	4.777	0
totaal variabele kosten excl. BTW ²⁾	97.108	68.561	77.673	67.275
ontvangen bedrijfstoelag totaal	22.573	19.639	22.537	18.564
omzet uit tweede tak	844	392	186	965
inkomsten dienstbetrekking (niet in cashflow meegenomen)	17.546	5.604	8.947	3.851
Leeftijd stal (max 40)	8,2	21,4	11,4	15,2
moderniteit mach+inv	32	41	25	29

¹⁾ Voor de opdeling per gewerkt uur is gebruik gemaakt van een gestandaardiseerd aantal uren op basis van de eigen opgave van de ondernemers. Bij deze standaardisatie bleek dat vrijwel alle bedrijven 90-95 uur per week werken voor alle ondernemers inclusief gezinsleden. De indeling in hoge en lage groepen komt dus in feite overeen met de indeling naar cashflow voor het bedrijf.

²⁾ onder variabele kosten worden in dit onderzoek verstaan: loonwerkkosten, overige betaalde arbeid, gezondheidskosten, energiekosten, kunstmestkosten, krachtvoerkosten en ruwvoerkosten incl. bijproducten
Cijfers over het jaar 2010 van melkveehouderijbedrijven op Kampereiland. Alle cijfers zijn excl. BTW.
bron: enquête ontwikkelingsmogelijkheden Kampereiland februari 2013, CAH Vilentum Hogeschool

Tabel 11 Uitsplitsing van ‘variabele kosten’ en afgeleide economische kengetallen per 100 kg productie van Kampereiland-bedrijven opgesplitst naar VAEV (vergoeding arbeid en eigen vermogen) / gewerkt uur ¹⁾ (gem. per groep)

	1e (onderste) kwart obv VAEV / uur	2e kwart obv VAEV / uur	3e kwart obv VAEV / uur	4e (hoogste) kwart obv VAEV / uur
totaal variabele kosten excl. BTW ²⁾	97.108	68.561	77.673	67.275
opgebouwd uit:				
loonwerkkosten	21.370	14.637	13.582	13.712
overige betaalde arbeid	1.827	36	80	667
diergezondheidskosten	10.264	7.560	8.365	6.628
energiekosten (KE incl. privé)	6.412	5.499	5.487	6.175
kunstmestkosten	5.070	4.047	5.960	5.110
krachtvoerkosten	43.480	30.177	36.912	31.703
ruwvoerkosten, incl. bijpr	6.947	9.009	6.769	4.507
variabele kosten /100 kg productie	14,33	14,48	11,82	13,00
cashflow / 100 kg productie	7,80	12,79	14,61	18,83
cashflow per gewerkt uur (berekend)	9,98	13,68	18,94	20,40
VAEV per 100 kg productie	-1,08	4,69	7,04	13,64
VAEV per gewerkt uur (berekend)	-1,15	4,93	8,79	14,54

¹⁾ Voor de opdeling per gewerkt uur is gebruik gemaakt van een gestandaardiseerd aantal uren op basis van de eigen opgave van de ondernemers. Bij deze standaardisatie bleek dat vrijwel alle bedrijven 90-95 uur per week werken voor alle ondernemers inclusief gezinsleden. De indeling in hoge en lage groepen komt dus in feite overeen met de indeling naar cashflow voor het bedrijf.

²⁾ onder variabele kosten worden in dit onderzoek verstaan: loonwerkkosten, overige betaalde arbeid, gezondheidskosten, energiekosten, kunstmestkosten, krachtvoerkosten en ruwvoerkosten incl. bijproducten

Cijfers over het jaar 2010 van melkveehouderijbedrijven op Kampereiland. Alle cijfers zijn excl. BTW.
bron: enquête ontwikkelingsmogelijkheden Kampereiland februari 2013, CAH Vilentum Hogeschool

Opvallende punten uit bovenstaande 2 tabellen

- Bedrijven met de hoogste VAEV (66.000 €) zijn iets extensiever dan bedrijven met de laagste VAEV (-/- 5.600 €) en zijn kleiner qua oppervlakte en aantal melkvee (8 ha minder en 18 melkvee minder)
- Bedrijven met de hoogste VAEV hebben een financiering die ruim 5 ton lager ligt. Ze lossen ruim € 20.000,- minder af.
- Op bedrijven met de hoogste VAEV zijn de variabele kosten lager, zowel absoluut als per 100 kg melk.
- Bedrijven met de hoogste VAEV hebben geen moderne gebouwen

5.5 Tabellen indeling naar cashflow / 100 kg productie

Tabel 12 Bedrijfskenmerken en economische cijfers van melkveehouderijbedrijven op Kampereiland opgesplitst naar cashflowgroepen / 100 kg productie (gemiddelde per groep)

	1e (onderste) kwart obv cashflow/100 kg productie	2e kwart obv cashflow/100 kg productie	3e kwart obv cashflow/100 kg productie	4e (hoogste) kwart obv cashflow/100 kg productie
aantal bedrijven	10	12	10	11
opp. cultuurgrond (ha)	54,1	44,1	39,1	40,0
ha eigendom	3,7	4,5	3,1	1,3
melkquotum	737.617	597.888	532.382	481.264
melkproductie	757.191	591.061	519.230	475.083
vreemd vermogen (afl. '11 verrekend)	580.299	351.688	220.179	218.801
aantal melkvee	89,3	73,7	61,9	60,0
aantal jongvee 0-2	66,8	44,7	40,0	36,5
melkproductie / koe	8.463	7.998	8.196	7.837
melkproductie / ha	13.696	13.565	13.420	11.843
totaal betaalde pacht	31.474	22.192	21.858	22.555
cashflow (voor BTW gecorrigeerd)	51.525	73.309	73.923	92.103
verplichte aflossing	28.782	28.316	19.430	18.916
invest reserv naar prod. groepen	24.615	19.089	16.516	16.018
VAEV - vergoeding arbeid + EV	-1.872	25.904	37.976	57.169
personeelskosten (loondienst)	406	3.869	0	1.100
totaal variabele kosten excl. BTW ¹⁾	106.656	78.792	75.342	53.092
ontvangen bedrijfstoeslag totaal	25.478	21.940	19.548	16.757
omzet uit tweede tak	640	333	320	1.063
inkomsten dienstbetrekking (niet in cashflow meegenomen)	16.994	10.195	4.928	4.548
Leeftijd stal (max 40)	8,2	16,1	14,5	16,5
moderniteit mach+inv	32	39	26	30

¹⁾ onder variabele kosten worden in dit onderzoek verstaan: loonwerkkosten, overige betaalde arbeid, gezondheidskosten, energiekosten, kunstmestkosten, krachtvoerkosten en ruwvoerkosten incl. bijproducten
Cijfers over het jaar 2010 van melkveehouderijbedrijven op Kampereiland. Alle cijfers zijn excl. BTW.
bron: enquête ontwikkelingsmogelijkheden Kampereiland februari 2013, CAH Vilentum Hogeschool

Tabel 13 Uitsplitsing van ‘variabele kosten’ en afgeleide economische kengetallen per 100 kg productie van Kampereiland-bedrijven opgesplitst naar cashflowgroepen / 100 kg productie (gemiddelde per groep)

	1e (onderste) kwart obv cashflow/100 kg productie	2e kwart obv cashflow/100 kg productie	3e kwart obv cashflow/100 kg productie	4e (hoogste) kwart obv cashflow/100 kg productie
totaal variabele kosten excl. BTW	106.656	78.792	75.342	53.092
opgebouwd uit:				
loonwerkkosten	23.675	15.832	17.111	7.705
overige betaalde arbeid	1.939	88	758	0
diergezondheidskosten	11.474	8.035	8.734	5.078
energiekosten (KE incl. privé)	6.792	6.060	6.070	4.708
kunstmestkosten	6.145	5.188	4.360	4.513
krachtvoerkosten	46.886	34.662	34.144	27.914
ruwvoerkosten, incl. bijpr	8.885	10.063	5.579	2.695
variabele kosten /100 kg productie	14,22	13,24	15,17	11,29
cashflow / 100 kg productie	6,88	12,39	14,27	19,58
cashflow per gewerkt uur (berekend)	10,43	15,18	16,14	20,42
VAEV per 100 kg productie	-0,81	4,26	7,19	12,60
VAEV per gewerkt uur (berekend)	-0,41	5,35	8,25	12,82

Cijfers over het jaar 2010 van melkveehouderijbedrijven op Kampereiland. Alle cijfers zijn excl. BTW.
bron: enquête ontwikkelingsmogelijkheden Kampereiland februari 2013, CAH Vientum Hogeschool

Opvallende punten uit bovenstaande 2 tabellen (deze opmerkingen zijn gelijk voor tabellen 12,13 en 14,15):

- De grootste bedrijven hebben de laagste cashflow, dit heeft te maken met gedane investeringen (jonge stal)
- Dit vertaalt zich ook in een negatieve VAEV, in de praktijk kan het inkomen voor privé opgevangen worden met de afschrijving die niet gereserveerd wordt om waardevermindering te compenseren
- Een indeling maken op basis van VEAV en cashflow per 100 kg melk laat in vergelijking met de indeling per gewerkt uur een vergelijkbaar beeld zien aangaande VAEV. De indeling voor de cashflow per 100 kg melk geeft wel een heel ander beeld.
- Bij indeling op totale cashflow (tabel cashflow / gewerkt uur) komen bedrijven naar voren die sturen op maximale cashflow i.v.m. investeringen die zij doen op hun bedrijf.
- Wanneer ingedeeld wordt op cashflow per 100 kg melk dan zie je dit effect niet terug komen. Dan komen weer de bedrijven naar voren met minder vreemd vermogen, die blijkbaar minder investeren in hun bedrijf gezien de lagere moderniteit van die bedrijven.
- De vergelijking tussen enerzijds de tabellen met indeling per gewerkt uur en anderzijds de indeling per 100 kg melk, geeft aan dat hoogste cashflow en VEAV per 100 kg niet de hoogste absolute cashflow en VEAV geeft.

5.6 Tabellen indeling naar VAEV / 100 kg productie

Tabel 14 Bedrijfskenmerken en economische cijfers van melkveehouderijbedrijven op Kampereiland opgesplitst naar VAEV (vergoeding arbeid en eigen vermogen) / 100 kg product (gem. per groep)

	1e (onderste) kwart obv VAEV/100 kg prod	2e kwart obv VAEV/100 kg prod	3e kwart obv VAEV/100 kg prod	4e (hoogste) kwart obv VAEV/100 kg prod
aantal bedrijven	11	11	10	11
opp cultuurgrond (ha)	47,8	48,1	41,6	39,1
ha eigendom	4,2	4,7	2,4	1,4
melkquotum	677.324	658.014	494.740	502.948
melkproductie	683.483	657.646	490.708	493.032
vreemd vermogen (afl '11 verrekend)	576.700	355.892	275.013	147.564
aantal melkvee	83,4	79,3	60,6	60,1
aantal jongvee 0-2	61,7	47,5	38,1	38,5
melkproductie / koe	8.173	8.231	7.891	8.131
melkproductie / ha	14.110	13.807	11.965	12.497
totaal betaalde pacht	26.133	25.793	23.278	22.160
cashflow (voor BTW gecorrigeerd)	52.970	75.546	72.888	91.342
verplichte aflossing	36.458	26.969	21.113	11.013
invest reserv naar prod. groepen	21.877	21.424	16.018	16.372
VAEV - vergoeding arbeid + EV	-5.366	27.153	35.757	63.957
personeelskosten (loondienst)	136	4.453	1.210	0
totaal variabele kosten excl. BTW	100.553	83.835	60.482	65.129
ontvangen bedrijfstoelag totaal	23.028	24.970	17.085	18.096
omzet uit tweede tak	844	101	525	877
inkomsten dienstbetrekking (niet in cashflow meegenomen)	17.864	7.810	7.066	3.501
Leeftijd stal (max 40)	9,1	14,9	15,6	16,5
moderniteit mach+inv	34	33	33	28

¹⁾ onder variabele kosten worden in dit onderzoek verstaan: loonwerkkosten, overige betaalde arbeid, gezondheidskosten, energiekosten, kunstmestkosten, krachtvoerkosten en ruwvoerkosten incl. bijproducten
Cijfers over het jaar 2010 van melkveehouderijbedrijven op Kampereiland. Alle cijfers zijn excl. BTW.
bron: enquête ontwikkelingsmogelijkheden Kampereiland februari 2013, CAH Vilentum Hogeschool

Tabel 15 Uitsplitsing van ‘variabele kosten’ en afgeleide economische kengetallen per 100 kg productie van Kampereiland-bedrijven opgesplitst naar VAEV (vergoeding arbeid en eigen vermogen) / 100 kg product (gem. per groep)

	1e (onderste) kwart obv VAEV/100 kg prod	2e kwart obv VAEV/100 kg prod	3e kwart obv VAEV/100 kg prod	4e (hoogste) kwart obv VAEV/100 kg prod
totaal variabele kosten excl. BTW	100.553	83.835	60.482	65.129
opgebouwd uit:				
loonwerkkosten	20.994	18.416	10.605	13.004
overige betaalde arbeid	1.769	147	30	606
diergezondheidskosten	10.490	8.964	6.992	6.404
energiekosten (KE incl. privé)	6.538	6.386	4.422	6.068
kunstmestkosten	5.533	5.624	4.160	4.784
krachtvoerkosten	45.175	36.048	29.915	30.972
ruwvoerkosten, incl. bijpr	8.764	10.077	3.844	4.488
variabele kosten /100 kg productie	14,52	12,98	13,19	12,96
cashflow / 100 kg productie	8,25	11,64	14,88	18,90
cashflow per gewerkt uur (berekend)	10,79	15,60	16,16	20,07
VAEV per 100 kg productie	-1,11	4,09	7,29	13,44
VAEV per gewerkt uur (berekend)	-1,11	5,59	7,91	14,11

Cijfers over het jaar 2010 van melkveehouderijbedrijven op Kampereiland. Alle cijfers zijn excl. BTW.
bron: enquête ontwikkelingsmogelijkheden Kampereiland februari 2013, CAH Vilentum Hogeschool

Opvallende punten uit bovenstaande 2 tabellen (deze opmerkingen zijn gelijk voor tabellen 12,13 en 14,15):

- De grootste bedrijven hebben de laagste cashflow, dit heeft te maken met gedane investeringen (jonge stal)
- Dit vertaalt zich ook in een negatieve VAEV, in de praktijk kan het inkomen voor privé opgevangen worden met de afschrijving die niet gereserveerd wordt om waardevermindering te compenseren
- Een indeling maken op basis van VAEV en cashflow per 100 kg melk laat in vergelijking met de indeling per gewerkt uur een vergelijkbaar beeld zien aangaande VAEV. De indeling voor de cashflow per 100 kg melk geeft wel een heel ander beeld.
- Bij indeling op totale cashflow (tabel cashflow / gewerkt uur) komen bedrijven naar voren die sturen op maximale cashflow i.v.m. investeringen die zij doen op hun bedrijf.
- Wanneer ingedeeld wordt op cashflow per 100 kg melk dan zie je dit effect niet terug komen. Dan komen weer de bedrijven naar voren met minder vreemd vermogen, die blijkbaar minder investeren in hun bedrijf gezien de lagere moderniteit van die bedrijven.
- De vergelijking tussen enerzijds de tabellen met indeling per gewerkt uur en anderzijds de indeling per 100 kg melk, geeft aan dat de hoogste cashflow en VAEV per 100 kg niet de hoogste absolute cashflow en VAEV geeft.

6 Conclusies en discussiepunten

6.1 Hoofdconclusies

Onderstaand worden de conclusies op basis van de cijfers weergegeven met per conclusie een aantal aanvullende opmerkingen vanuit de projectgroep.

Conclusie 1

De ontwikkeling van de melkveebedrijven op Kampereiland toont na een periode van relatief rustige ontwikkeling tot 2005 duidelijk meer dynamiek in de periode tot 2012, de verschillen tussen de bedrijven op Kampereiland worden groter.

- De projectgroep herkent deze ontwikkeling. Door veranderingen in pachtbeleid in de periode na 2005 zijn er meer mogelijkheden ontstaan voor bedrijven om bijvoorbeeld samen te werken of pachtrechten onderling over te nemen.
- De snellere groei van het referentiebedrijf in de periode 2005-2012 kan duiden op een beperking in de mogelijkheden van groei op Kampereiland. Hier is een verbinding naar het gevoerde pachtbeleid enerzijds voor de hand liggend, anderzijds kan dat niet 'hard' uit dit rapport geconcludeerd worden. Als voorbeeld is genoemd de toenmalige regel dat bouwen alleen toegestaan was als men alle opstallen kocht.

Conclusie 2

De vergoeding voor arbeid en eigen vermogen is € 20.000 lager binnen Kampereiland e.o. als voor het referentiebedrijf, bij de specifieke groep blijvers is het € 25.000. Dit verschil is ook aanwezig in de cashflow en in de betalingscapaciteit (cashflow + rente¹ + pacht). Diverse kostenposten zijn voor het KE bedrijf hoger dan voor het referentiebedrijf.

- De gemiddelde ondernemer op Kampereiland 'houdt minder over' dan het Nederlandse referentiebedrijf.
- Het verschil in kosten (de post totale variabele kosten) is vrij groot. Voor een gemiddeld bedrijf op Kampereiland betekent dit € 15.000 hogere kosten.
- Dit verschil wordt vooral veroorzaakt door hogere loonwerkkosten, hogere krachtvoerkosten en hogere ruwvoerkosten

Conclusie 3

De verschillen tussen de melkveebedrijven op Kampereiland zijn groot als gekeken wordt naar cashflow en VAEV per 100 kg productie

- Er zijn bedrijven waar duidelijk financiële zorgen zijn en er zijn bedrijven die een goed inkomen behalen
- Bedrijven die recent grote investeringen hebben gedaan kunnen in deze overzichten naar voren komen als bedrijven met een lage cashflow / VAEV per 100 kg melkproductie (gedane recente investeringen komen met name tot uiting in de leeftijd van het hoofdbedrijfsgebouw (hierin zijn grote renovaties verwerkt))
- De gevonden verschillen komen overeen met de gevonden verschillen tussen bedrijven uit het onderzoek van de ABC accountants in 2005 (Duitman, 2005)

¹ De betaalde rente als zodanig is niet bekend per individueel bedrijf, wel het vreemd vermogen, met een gemiddeld percentage van 5% is de rente te benaderen, dit percentage is hoger door het feit dat het een pachtbedrijf betreft

- De verschillen kunnen te maken hebben met productieomstandigheden in het gebied en met verschillen in ondernemerschap en vakmanschap van de melkveehouders. Aan de hand van de cijfers is het niet mogelijk hierover een eenduidige conclusie te trekken.

Conclusie 4

De vergoeding voor arbeid en eigen vermogen in 2010 voor de groep ondernemers die zelf aangeeft te 'blijven' is 26.250 Euro

- Uit dit bedrag moeten de privé onttrekkingen betaald worden en moet een reservering gedaan worden voor grote investeringen in het bedrijf.
- Naast een normaal bedrag voor privé blijft er te weinig over om de reservering voor grote investeringen te kunnen doen

Conclusie 5

In verhouding tot het referentiebedrijf kent het gemiddelde melkveebedrijf een hoger inkomen uit dienstbetrekking buiten het melkveebedrijf 'extern inkomen'.

- Het gemiddelde referentiebedrijf heeft een extern inkomen van € 5.100, het gemiddelde KE-bedrijf heeft een extern inkomen van € 9.100
- De bedrijven op KE die zelf aangeven te blijven hebben een groot aandeel in dit hogere gemiddelde, deze groep heeft een gemiddeld extern inkomen van € 9.800

6.2 Aandachtspunten / discussiepunten

1. Als de ontwikkeling van de bedrijven doorgaat volgens de normale economische patronen is de trend naar minder bedrijven met een grotere omvang per bedrijf duidelijk aanwezig. De vraag is of het aantal melkveebedrijven op Kampereiland op zichzelf een doelstelling is, in dat geval is gericht beleid nodig.
2. De uitkomsten uit dit rapport ondersteunen de gedachte dat de economische situatie op Kampereiland afwijkt van die van het gemiddelde van Nederland en daarmee naar alle waarschijnlijkheid ook van de economische situatie in het Noordelijk weidegebied. De huidige pachtnormberekening gaat voor Kampereiland uit van het Noordelijk weidegebied. Dit rapport geeft aanleiding dit nader te bestuderen op juistheid.
3. Bij eenzelfde intensiviteit ligt de aankoop van krachtvoer, bijproducten en ruwvoer op het KE-bedrijf op € 43.600 en op het LEI-bedrijf op € 36.800, wellicht een indicatie dat het opbrengend vermogen van de grond lager is, ook ganzenschade kan hier bijvoorbeeld een rol spelen.
4. Van de bedrijven die zelf aangeven te 'blijven' is er een redelijke groep die hoge kosten heeft, de spreiding binnen deze groep is namelijk groot, voor deze bedrijven betekent dit een behoorlijke financiële uitdaging.
5. Zijn er bedrijven in de 'ondergroep' die wellicht gestopt zouden zijn als dat financieel haalbaar was, maar dat op Kampereiland niet doen aangezien er geen vermogen opbouw in het bedrijf heeft plaats kunnen vinden die vrijkomt bij beëindiging.
6. Er zijn zeker bedrijven op Kampereiland die met deze cijfers een financieel perspectief hebben.
7. De VEAV per uur is niet hoog, de vraag is in hoeverre dit voor eventuele volgende generaties melkveehouders een acceptabel feit is zoals dat voor de huidige generatie vaak is.

7 Algemene ontwikkeling melkveehouderij 2010

Dit hoofdstuk schetst een aantal belangrijke punten aangaande algemene ontwikkelingen in de Nederlandse melkveehouderij in 2010. Jaarlijks publiceert LEI een rapport over de ontwikkeling van resultaten en inkomens van de land- en tuinbouw. Uit het rapport over 2010 (De Bont et. al. 2010) is onderstaande informatie geciteerd:

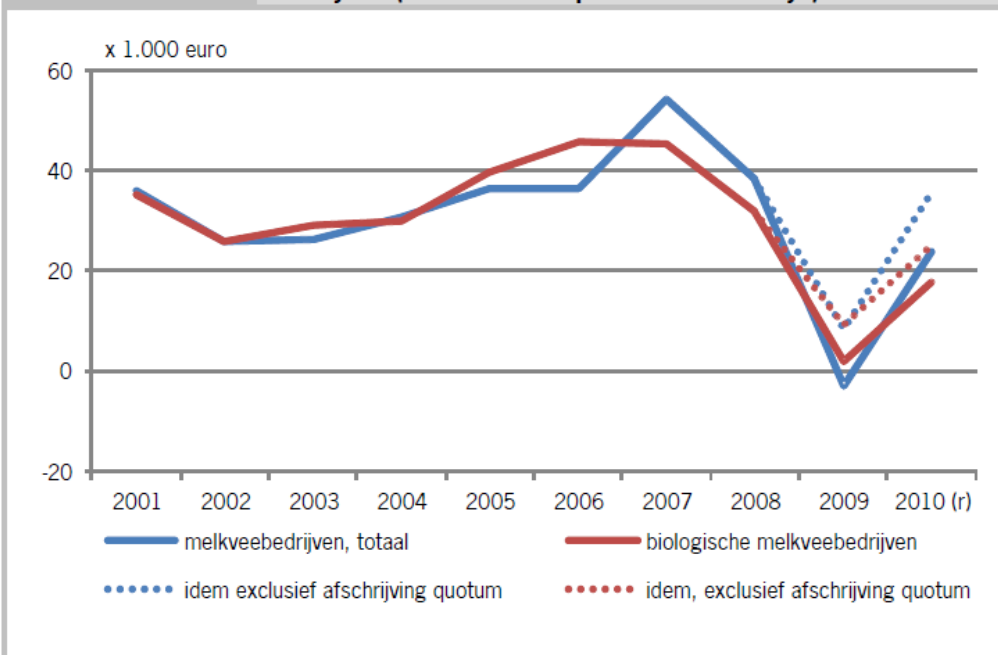
- De melkprijs komt naar verwachting in 2010 gemiddeld uit op 35.50 euro per 100 kg. Dit is 22% hoger dan in 2009
- Tabel 2.2 (nummer uit het rapport) geeft de ontwikkeling van prijzen en hoeveelheden in de melkveehouderij, gemiddeld per jaar

Tabel 2.2		Ontwikkeling van prijzen en hoeveelheden in de melkveehouderij, gemiddeld per jaar		
	2008	2009	2010 (r)	Mutatie (%)
<i>Hoeveelheden</i>				
Melkproductie per koe	7.980	8.050	8.170	1,5
Melkkoeien per ha	1,68	1,68	1,70	1,0
Krachtvoergift per koe	2.190	2.060	2.070	0,5
<i>Prijzen</i>				
Melk (per 100 kg)	38,50	29,05	35,45	22,0
Biologische melk (per 100 kg)	47,35	38,25	44,75	17,0
Nuchtere kalveren (per stuk)	82,25	108,00	95,00	-12,0
Slachtvee (per kg)	2,30	2,05	2,00	-2,4
Krachtvoer (per 100 kg)	26,54	22,37	22,70	1,5
Biologisch krachtvoer (per 100 kg)	37,45	32,61	33,10	1,5
Kunstmest-N (per 100 kg)	1,40	1,04	0,92	-11,5
Bron: Informatienet en Prijs-Informatie-Desk.				

- Het inkomen uit het bedrijf neemt met € 40.000 euro fors toe (tov 2009) door het eerder genoemde herstel van de melkprijs en komt uit op € 36.000. De kosten nemen toe door het voer en de materiële kosten.
- Op het gemiddelde melkveebedrijf zijn 1.5 onbetaalde aje (arbeidsjaareenheden) aanwezig. Per onbetaalde aje is het inkomen met € 27.000 gestegen tot € 24.000. Hiermee ligt het inkomen € 6.000 onder het gemiddelde van de laatste 10 jaar (figuur 2.2). Indien geen rekening wordt gehouden met de afschrijving over het melkquotum is het inkomen per onbetaalde aje € 11.000 hoger.
- Eén op de twintig bedrijven kent in 2010 forse liquiditeitsproblemen. Door de hogere melkprijs zijn de ontvangsten op de melkveebedrijven flink hoger dan in 2009. Met behulp van het Financieel-Economisch Simulatie model (FES) zijn de individuele bedrijven uit het Informatienet doorgerekend om te bepalen in hoeverre deze in 2009 en 2010 te maken hebben gehad met liquiditeitsproblemen. Daarbij zijn de bedrijven ingedeeld in vier categorieën, afhankelijk van de mate waarin zich problemen voordoen (figuur 2.3)

Figuur 2.2

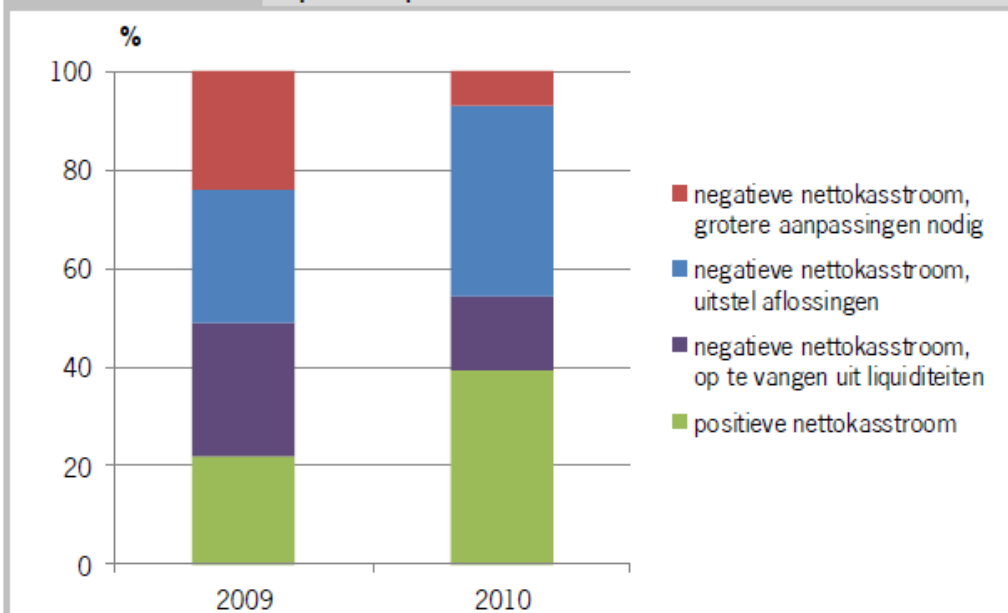
**Ontwikkeling van het inkomen uit bedrijf op melkvee-
bedrijven (x 1.000 euro per onbetaalde aje)**

Bron: Informatienet.

Figuur 2.3

**Verdeling van melkveebedrijven (%) naar
liquiditeitspositie in 2009 en 2010**

Bron: Informatienet; bewerking LEI (FES-model).

Slotwoord

Met dit rapport hoopt de projectgroep een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van Kampereiland als melkveehouderijgebied met bijzondere kenmerken en kwaliteiten. Met dit rapport als basis kunnen alle belanghebbenden een onafhankelijk beeld vormen van de economische ontwikkeling van de melkveebedrijven in het gebied. In het licht van het momenteel lopende proces 'Agenda 2050' biedt dit een uitgangspunt voor nader gesprek en interpretatie. De projectgroep wenst alle betrokkenen bij de ontwikkeling van Kampereiland e.o. creativiteit en wijsheid om de juiste balans te vinden tussen bedrijfseconomische ontwikkeling voor de bedrijven en het behoud en versterking van de bijzondere karakteristieken van het gebied.

Bronnenlijst

De Bont et.al. 2010	Actuele ontwikkeling van resultaten en inkomens in de land- en tuinbouw
LEI-rapport 2010-105, LEI, onderdeel van Wageningen UR, Den Haag
Duitman, 2005	Analyse melkveebedrijven op Kampereiland, Alfa-Berk-Countus, Zwolle